

Arbetarrörelsen och hotet från högerpopulisterna

Anna-Lena Lodenius & Mats Wingborg

Arbetarrörelsen och hotet från högerpopulisterna

Anna-Lena Lodenius & Mats Wingborg

Tankeverksamheten inom Arbetarrörelsen i Göteborg

Författarna svarar själva för framlagda uppfattningar och slutsatser i Tankeverksamhetens skrifter.

Ansvarig utgivare: Ann-Sofie Hermansson
www.tankeverksamheten.se
redaktion@tankeverksamheten.se

ISBN 978-91-87077-08-1

Göteborg 2012

Arbetarrörelsen och hotet från högerpopulisterna

Inledning

De kallar sig gärna arbetarpartier, men underkänner klassiska begrepp som klasskamp och vikten av att kämpa mot ekonomiska och sociala orättvisor. Nyckelordet för högerpopulistiska partier är rätt etnicitet, den egna befolkningen först.

Det är lätt att se att högerpopulistiska partier som Sverigedemokraterna utgör ett särskilt hot mot just arbetarrörelsen. De tar väljare från vänstern men levererar högerpolitik, i 9 av 10 fall röstar SD med Alliansen.

Numera säger de att de vill försvara välfärden, men den ska fördelas till det "rätta folket". De har hittat ett budskap som går hem hos framför allt många manliga arbetare som attraheras av en politik som betonar etnisk likhet och riktar sig mot feminism, invandring och olika kulturella minoriteter.

Frågan om att hitta en fungerande strategi mot högerpopulistiska partier är brännande. Hur stoppar vi framväxten av dessa partier? Hur avslöjar vi dem för deras väljare så att de inser vilken politik de ger sitt stöd till? Hur vitaliserar vi vår egen rörelse så att våra egna representanter och förtroendevalda kan ta debatten och bjuda motstånd?

Att hitta en fungerande strategi mot högerpopulismen handlar både om att tänka nytt och återgå till rötterna, den jämlikhetstanke som en gång skapade arbetarrörelsen. I denna rapport beskriver vi hur hotet ser ut och ger förslag på motåtgärder.

Ett nytt politiskt landskap

Klassröstandet har minskat, människor definierar sig inte lika ofta i termer av socialgrupper. Men det gör inte frågan om att minska de ekonomiska och sociala klyftorna i samhället mindre aktuell. Det handlar fortfarande om

vilket slags samhälle vi vill ha, ett som står på de svagares sida eller ett som låter privata intressen styra.¹

Ett genuint arbetarparti måste självklart stå på den arbetande befolkningens sida, mot orättvisor och exploatering. Det var så det började en gång när fackföreningsrörelsen bildades, och den målsättningen levde vidare i de socialdemokratiska partierna.

Arbetarklassen finns, även om de som står lägst på samhällsstegen kanske är delvis andra grupper än tidigare som kvinnor i offentlig sektor, inte minst de som är ensamföräldrar, samt migrantarbetare, unga vuxna och andra som drabbas av arbetslöshet eller osäkra anställningsvillkor och irreguljära anställningsformer som timanställningar, bemanningsföretag, säsongarbete, ofrivilliga egenföretagare etc.

De allra flesta löntagare som bara har en vanlig anställning tjänar sannolikt fortfarande på en regering dominerad av vänsterpartier. Men det är inte alltid ett budskap som når fram till de tidigare arbetarväljarna. I stället framhålls det allt oftare att de politiska blocken, höger och vänster, blivit alltför lika, och att det inte spelar någon roll vad man röstar på eftersom partierna vill ungefär samma sak. Någon sanning ligger det förstås i detta, klassutjämning är inte lika framträdande frågor hos dagens socialdemokrater. Men utvecklingen utnyttjas av nya högerpopulistiska partier som försöker vinna anhängare på att ytterligare slå fast detta faktum: Alla andra är lika, det är bara vi som står för förändring. Ett annat namn på den här typen av partier är anti-etablissemangspartier.

Eftersom invandringsfrågan är så central för dessa partier görs ofta jämförelser med 1930-talet. Men jämförelsen haltar. Framför allt är att merparten av de partier som framträder dag inte ute efter att ersätta demokratin med totalitära regimer. Framförallt finns inte kriget inpå knuten och ondsinta krigförande nationer som vi måste förhålla oss till. Det hindrar inte att det inte finns drag hos dagens högerpopulistiska partier som påminner om gårdagens rörelser.

Dåtidens fascistiska och nazistiska rörelser ville också framträda som "folkets partier". Samtidigt som de underkände bränslet i varje sann arbetarrörelse: klasskampen. Då som nu manas till nationell enighet, folket och företagen ansågs då som nu ha gemensamma intressen. SD är inne på ungefär samma spår och det är även många av systerpartierna i Europa.

Fackliga rörelser i länder med nazistiskt eller fascistiskt styre slogs ner och ersattes med arbetarorganisationer som var direkt underställda makthavarna. Så långt vill inte dagens högerpopulistiska partier gå, men de uppvisar inte mycket förståelse för vikten av facklig kamp. Högerpopulister hävdar, precis som gårdagens rörelser, att en LO-medlem på verkstadsgolvet har mer

¹ Bengtsson, H. A. (red) *Högerpopulismen – en antologi om Sverigedemokraterna*, Stockholm Premiss, 2009.

gemensamt med familjen Wallenberg än med invandrare från andra länder som kanske till och med arbetar på samma arbetsplats.

På 1930- och 40-talen förklarade upplysta ledare vad som var bäst för folket. Nu talar högerpopulistiska ledare om att de vet vad folket vill och företräder denna vilja, oavsett om de får 5 eller 50 procent av rösterna i allmänna val. Paradoxalt nog samtidigt som de gärna vill se sig som uppstickare, *underdogs* som slåss för folket mot ett maktfullkomligt etablissemang.

I det svenska fallet fick Sverigedemokraterna 5,7 procent av rösterna i riksdagsvalet 2010. I andra länder, till exempel Schweiz, Norge och Österrike, finns partier som bevisligen är betydligt större och mer inflytelserika som ändå stöd med exakt samma retorik, elitens svek mot folket. Retoriken bygger mer på känslor än på logik, och den fungerar.

Det handlar inte heller, vilket är nog så viktigt att påpeka, om någon ny faktisk mobilisering av arbetarklassen, just den delen läggs sällan någon större tonvikt vid oavsett partiernas storlek. De flesta är mycket toppstyrda och uppbyggda på ett helt annat sätt än de gamla folkrörelsepartierna, ofta kring en eller flera karismatiska ledare men liten eller ingen insyn för den vanlige partimedlemmen.

Mediernas makt

Framgångarna för högerpopulistiska partier kan också ses i ljuset av ökad betydelse för massmedier och på senare tid även nya sociala medier. Detta har medfört en ökad personfixering och en otålighet inför den långa beslutsprocess som är en del av en fungerande demokrati. Delaktighet tolkas av många människor som att uttrycka en åsikt i något nätforum, inte att sitta av många möten och driva på för varaktiga förändringar.

Det har ibland hävdats att partier som har snabba beslutsvägar och karismatiska ledare har ett försprång framför de som försöker fungera mer demokratiskt. Väljarna underkänner den parlamentariska demokratin utan att ha provat den, allt färre ungdomar går med i politiska ungdomsförbund. Aktivism handlar idag ofta om en enstaka fråga, eller att visa stöd för en agerande organisation som sympatisörerna i stort sett saknar inflytande i.

Utvecklingen har accelererat men egentligen talar vi om något som varit skönjbart i flera decennier. Skicklighet i att hantera medierna spelade en stor roll redan när Ny demokrati kom in i den svenska riksdagen år 1991. Det var första gången som vi i Sverige fick erfara vad det innebär att ha den typen av partier i rikspolitiken, men Ny demokrati var ett mer nyliberalt och öppet företagarvänligt parti än Sverigedemokraterna. Även Ny demokrati riktade dock udden mot det mångkulturella Sverige. Nyd ställde sig också, i likhet med SD, i tydlig opposition till arbetarrörelsen och socialdemokratin som utmålades som de stora politiska fienderna.

Tystad sanning

En central del i retoriken är den tystade sanningen, partierna säger sig föra fram obehagliga fakta som de andra partierna förtiger. Uppfattningen om lögnen och sammansvärjningen av maktens män och kvinnor är en viktig del av strategin för att få väljarna med sig. Partierna och deras företrädare må kapa åt sig mycket av medieutrymmet, väljarna tror ändå att de i själva verket skulle haft mer om inte mediecensuren slagit till.

Företrädarna må uttrycka sig klumpigt, ha dålig koll på det egna partiets program och basfakta som är förknippad med de förslag de lägger fram. Men den journalist och utfrågare som ställer populistpartiernas ledare till svars får ingen sympati, tvärtom anklagas han eller hon för att vilja mobba ut folkets representanter på ett otillbörligt sätt. Det hände när Bert Karlsson satt i TV-utfrågningar, minns till exempel den med Olle Stenholm strax innan valet 1991. Samma sak händer när SD:s ledare Jimmie Åkesson möter den ena partiledaren efter den andre i debatter. Dessa hamnar ofrivilligt i rollen som försvarare av det bestående samtidigt som hans brist på kunskaper inte misskrediterar honom i väljarnas ögon eftersom de använder olika måttstock för SD och övriga partier.

Ändå är SD:s partiledning knappast som "vanligt folk", majoriteten har universitetsexamen. Sedan partiet kom in i riksdagen har SD:s ledarskikt dessutom skaffat sig högre löner och förmåner än många andra politiker i motsvarande ställning, vilket väckt kritik även internt i partiet. SD:s ledning svarar på intern kritik med att utesluta betydligt fler lokala företrädare än något annat parti. Det är knappast särskilt högt i tak i "folkets parti", tvärtom förväntas medlemmarna rätta sig efter partiledningen.

Det är kanske inte så konstigt att vi får nya partier i tider av ideologilöshet, personfixering och utspel med medierna som främsta måltavla. Kunskapen om vad partierna egentligen står för och vilka mer långsiktiga visioner de har krympt och väljare hoppar vilset mellan de politiska blocken, social och ekonomisk status eller klasstillhörighet spelar allt mindre roll för hur vi röstar. Allvarligare är att arbetarrörelsen inte inser hur stort hotet från högerpopulistiska partier är och att det riskerar att trasa sönder allt det som utgjort grunden i över 100 år.

Det borde vara självklart att bekämpa högerpopulism, men det finns många skäl till för varför dagens situation är mer komplicerad än tidigare i historien. Dagens partier uppfattas till exempel inte som lika antidemokratiska och utmanar inte parlamentarismen. De uppmanar inte heller till våldsbrott. Ibland framförs misstankar om att partierna har en dubbel agenda, att de skulle dölja mycket ondsintare avsikter bakom en mjukare fasad. Det kan möjligen finnas enstaka representanter som beskrivningen stämmer på, men knappast skäl att tro att det gäller dessa partier i sin helhet.

Olika slags partier

Det politiska landskapet i Europa förskjuts kontinuerligt. Den största förändringen under de senaste decennierna har varit öststatskommunismens sammanbrott och utvidgningen av EU. En annan förskjutning, som skett mer i skuggan av de stora, är just framväxten av allt större högerpopulistiska partier och i något fall också av högerextremism.

Under perioden efter andra världskriget dominerades de flesta länderna i Västeuropa av två politiska krafter, arbetarrörelsen och borgerligheten. De två största partierna var för det mesta ett socialdemokratiskt och ett kristdemokratiskt eller konservativt. Sedan fanns ofta ett antal stödpartier både på den vänstra och på den högra sidan.

I dag existerar ett tredje block i allt fler länder, ett högerpopulistiskt eller i värsta fall högerextremt. Så ser det ut i länder som Norge, Finland, Nederländerna, Belgien, Österrike, Schweiz och Ungern.

En konsekvens är att socialdemokratin tryckts tillbaka. Nu finns det två fronter att ta strid mot: Dels den traditionella borgerligheten, som sedan början av 1980-talet ofta har haft en nyliberal framtoning. Dels de högerpopulistiska och högerextrema partierna.

Varken arbetarrörelsen, borgerligheten eller högerpopulismen/extremismen är enhetliga företeelser i Europa. Men det vi här menar med högerpopulism/extremism är partier som har som huvudprojekt att "försvara landets kulturella identitet" och som ser minoritetsgrupper och invandring, särskilt ofta från muslimska länder, som det stora hotet. Målet är att varje nation ska bebos av ett eget folk (vad det nu innebär) och att andra människor inte är välkomna.

Dagens högerpopulism/extremism skiljer sig från den klassiska rasismen som försökte delade upp människor i olika biologiska raser. Istället betonar man kulturell identitet. I den praktiska retoriken är partierna ofta obenäga att hierarkiskt dela upp olika kulturella identiteter i högre och lägre. Istället är budskapet att varje folkgrupp har rätt till sin nation, men att folkgrupperna inte ska blandas, då hotar nationell upplösning. Tongångarna påminner starkt om den sydafrikanska retoriken under apartheidtiden.

En central inspirationskälla för de högerpopulistiska/extrema ideologerna har varit den nya högern i Frankrike, det vill säga *Nouvelle Droïtes*. Via *Front National* har tankegångarna fått fäste runt om i Europa. En vanlig beteckning på idéerna är etnopluralism, vilket just är tanken att olika etniska grupper ska tillåtas existera men inte blandas med varandra. I Sverige är detta tanke-mönster synligt inom både Sverigedemokraterna (SD) och Nationaldemokraterna (ND), men det är de sistnämnda som lagt beslag på beteckningen etnopluralism.

Inom statsvetenskaplig forskning delas högerpopulism/extremism upp i flera olika undergrupper. Det finns också många förslag till alternativa beteckningar på dessa partier; som radikala högerpopulister, nationalister och främlingsfientliga rörelser.

En vanlig uppdelning är mellan högerpopulistiska/extrema partier med rötter i 1930-tals fascism och partier som istället växt fram ut populistiska missnöjespartier. Till den första gruppen hör *Nationaldemokratische Partei Deutschlands* (NPD), *British National Party* (BNP) och franska *Front National*. Medan *Dansk Folkeparti*, norska *Fremskrittspartiet* och Sannfinländarna tillhör den andra gruppen.

SD bildades 1988 ur spillrorna av det öppet rasistiska Bevara Sverige Svenskt (BSS). Samtidigt har en viktig rekryteringsbas för SD varit en rad skånska missnöjespartier. Exempelvis startade partisekreteraren Björn Söder sin politiska bana i det dåvarande svenska Framstegspartiet. SD har därför både bruna och populistiska rötter.

Det kan också vara viktigt att skilja på högerpopulistiska och högerextremistiska partier. Med högerpopulistiska partier menar vi de som har som huvudstrategi att använda parlamenten som plattform, som tar avstånd från politiskt våld och som försöker fjärma sig från klassisk rasism som grundar sig i rastänkande, utan som istället riktar sig kritik mot "kulturer". Med högerextrema partier menar vi de som uttalat misstror den parlamentariska demokratin, där ledande företrädare använder våld som politisk metod och som stundtals använder en klassiskt rasistisk retorik.

I retoriken existerar också ofta en annan skillnad mellan högerpopulism och högerextremism. Högerpopulisterna drömmer sig ofta tillbaka till ett gyllene förflutet då Sverige var svenskt, Frankrike fransk eller Danmark danskt. Det är det förflutna som är idealet, även om det är en förvrängd och romantiserat bild av hur landet en gång såg ut. Ett tecken på en sådan tankegång är den slogan SD använde i senaste valrörelsen: "Ge oss Sverige tillbaka". Högerextremister däremot betonar starkare behovet av ett kraftigt historiskt brott för att åstadkomma något nytt, det vill säga en tankefigur som vi känner igen från fascismen.

Uppdelningen mellan högerpopulister och högerextremister är inte glasklar. Det finns också en stor gråzon mellan dessa två kategorier. Poängen med uppdelningen är att den gör det tydligare vad som sker i Europa idag. Det är nämligen framför allt de högerpopulistiska partierna och idéerna som vinner gehör. I vissa länder mobiliserar högerextremisterna, men numerärt är de marginella med undantag av det antiromska och fascistiska *Jobbik* i Ungern.

Den starkare högerpopulismen är farlig men den är knappast ett hot mot parlamentarismen. Däremot är risken stor att högerpopulismen förstärker de kulturella klyftorna i samhället och i värsta fall legitimerar etnisk diskriminering och våld riktad mot flyktingar, romer och homosexuella.

En annan fara med den starkare högerpopulismen är att den, som vi redan varit inne på, bidrar till att försvaga den europeiska arbetarrörelsen. För det mesta vägrar partierna att själva beteckna sig som "höger", men i realiteten har de sin politiska udd riktad mot arbetarrörelsen och försöker framför allt vinna sympatisörer i samhällsskikt där man traditionellt röstat på arbetarpartier.

Ett parti kan beskrivas som vänster eller höger utifrån dess socioekonomiska position, det vill säga i vilken mån de vill att staten ska involveras i ekonomin. Men ett parti kan också beskrivas som vänster eller höger utifrån dess sociokulturella position, det vill säga frågor som hänger samman med kulturell identitet, synen på nationen, invandringen etc. De högerpopulistiska partierna är framför allt höger i enlighet med den sociokulturella dimensionen. Samtidigt är det den dimensionen som dominerar partiernas politiska ställningstaganden. Ställningstaganden i socioekonomiska frågor – som skatter och fördelningsfrågor – är långt mindre viktiga.

Konservatismens återgång

Det är en alltför stor förenkling att beskriva alla idéer om en stark stat som "vänster". En förklaring till det tankefelet är att högern i Sverige är starkt förknippad med nyliberalismen. De nyliberala ideologerna har länge haft ett starkt fäste inom Moderaterna och nyliberaler har lett tankesmedjor som Timbro. Vi har nästan glömt bort att det alltid har funnits en annan höger som förordar en stark och auktoritär statsapparat.

Den brukar beskrivas som värdekonservativ, ett begrepp som ligger nära det som SD och många andra högerpopulistiska partier, faktiskt de flesta i Europa, står för. I Sverige är Kristdemokraterna det parti som är mest värdekonservativt, fast KD skiljer sig från SD på en rad punkter, bland annat genom att inte förespråka främlingsfientlighet och för att tro på internationell solidaritet, KD är det mest biståndsvänliga högerpartiet. Men tittar vi på till exempel familjepolitiken finns stora likheter mellan KD och SD. SD har valt att istället använda begreppet socialkonservatism som betyder ungefär samma sak.

I vissa avseenden kan exempelvis SD:s idéer om en stark stat och en omfattande välfärd överensstämma med arbetarrörelsens krav. Det kan exempelvis gälla kravet på en utbyggd A-kassa och mer pengar till sjukvård. Men den som skrapar på den politiska retoriken märker snart en avgrundsskillnad i synen på staten.

För SD och andra högerpopulister och högerextremister är staten till för det egna "folket". De som inte tillhör folket ska inte ha rätt att ta del av välfärden och har således inte demokratiska rättigheter i samma utsträckning som andra. För SD ska välfärden gå till svenskar (hur nu svenskar ska definieras?) och inte till några andra, framför allt inte till papperslösa invandrare, blir de sjuka ska de inte ens ha rätt till sjukvård.

SD och liknande partier anser att staten ska försvara de besuttnas makt och aldrig ställa sig på de maktlösas sida. Fascismen och nazismen drev en gång idén om den auktoritära staten till sin yttersta spets. Då upphävdes demokratin för att ge staten fritt spelutrymme. Dagens högerpopulister vill, som framgått, inte överge parlamentarismen, alltså den form för representativ

demokrati som vi har i Sverige. Men deras syn på staten liknar delvis den som fanns hos nazistiska och fascistiska partier.

Men det är också något annat som skorrar falskt när högerpopulister och högerextremister talar om offentlig välfärd. Det är nämligen ganska uppenbart att välfärd och skatter överhuvudtaget inte är några centrala frågor för dessa partier. Det viktiga är istället att staten försvarar den nationella identiteten. Det ska ske genom att staten begränsar invandringen, minskar minoritetsgruppers rättigheter och understödjer den "sanna" nationella kulturen. Helt i linje med detta vill ett parti som SD gärna se fler utställningar om svensk historia, medan man ogillar modernistisk konst.

SD försvarar en kristendom där den traditionella kärnfamiljen sätts i fokus, medan man ogillar homosexualitet och aborter. Högerpopulister står långt till höger i frågor som gäller jämställdhet, sexualitet, familj kultur och nationell identitet. Och det är just dessa frågor som är de viktiga för partierna. I välfärdsfrågor och skattepolitik byter man ofta åsikt, de frågorna har inte alls samma tyngd. Ofta vet inte ens de egna medlemmarna vad partierna tycker.

SD:s försök att framstå som ett "mittenparti" motsägs också av att en förödande majoritet av företrädarna har en bakgrund i någon form av högerparti. Jimmie Åkesson var aktiv i moderaternas ungdomsförbund innan han sökte sig till SD. Andra ledande SD-företrädare som tidigare varit aktiva i Moderaterna är bland annat vice partiledaren Jonas Åkerlund och Anna Hagwall, tidigare partiets andre vice ordförande. Den förre SD-ordföranden Mikael Jansson (1995-2005) startade sin politiska bana i Centerpartiet.

Även SD-ideologen och numera riksdagsmannen Richard Jomshof var tidigare moderat. När Jomshof lämnade posten som chefredaktör för *SD-Kuriren* fick istället Tommy Hansson ta över uppdraget. Han rekryterades direkt från den högerextrema tidningen *Contra*, känd för sitt hat mot socialdemokratiska ledare. Tidigare var Hansson även aktiv i den högerextrema gruppen Demokratisk Allians, som aktivt stödde USA under Vietnamkriget.

Vad vill de?

Gemensamt för flera av så väl de högerpopulistiska som de högerextrema partierna är en nationalistisk ideologi vars kärna är att koppla samman begreppen nation och folk. En nation ska enbart bestå ett "folkslag", av de "sanna" medborgarna. I Sverige vill SD att Sverige ska vara en nation för svenskar, i Frankrike hävdar *Front National* att endast fransmän ska tillåtas leva i landet, i Ungern kräver Jobbik att Ungern enbart ska vara ett land för ungrare etc. Hur de nationella särdragen ska definieras är för det mesta diffust och oklart. Främst är ideologin negativ, den används för att misstänkliggöra, utesluta och diskriminera de personer som inte anses tillhöra nationen.

Ett annat gemensamt drag hos de högerpopulistiska och högerextrema är att de riktar sin udd mot grupper av människor som görs till syndabockar för samhällets problem. Argumentationen är välfärdschauvinistisk. De utpekade grupperna anklagas för att leva på bidrag, vara kriminella, ta jobb från andra och för att konkurrera ut landets företagare. De högerpopulistiska och högerextrema partiernas främsta måltavla är muslimer.

Men inte heller det mönstret är entydigt. I Ungern och Tjeckien används exakt samma argument för att legitimera attacker mot romer. I Rumänien används argumenten för att anklaga ungrare. I Bulgarien är det landets turkiska minoritet som står i skottgluggen. I synnerhet i Central- och Östeuropa finns en omfattande antisemitism, det vill säga en främlingsfientlighet riktad mot judar. Främlingsfientligheten är ett centralt tema för högerpopulister och högerextrema. Samma retorik återkommer i land efter land. Men vilka man vill förfölja och diskriminera varierar.

Det gamla judehatet har ofta ersatts med en fördomsfull inställning till islam, en världsreligion med minst lika många ansikten som kristendomen.

Varför växer de?

Vad beror det på att de högerpopulistiska partierna vuxit i styrka? Den vanligaste förklaringen brukar vara tesen om "globaliseringens förlorare". Över hela Europa ser vi att de högerpopulistiska partierna särskilt ofta gått fram i opinionen på bruksorter och i nedslitna industrisamhällen.

Tankegången brukar vara att många människor i sådana samhällen "förlorat" på de senaste decenniernas omvandling. Industriproduktionen har automatiserats och till betydande delar flyttats till Asien. De som lever kvar på orterna är ofta arbetslösa eller hänvisade till dåligt betalda servicejobb. I synnerhet är det många män, enligt de som försvarar denna tes, som upplever att de blivit marginaliserade. Tidigare fick de både status och hyfsad lön genom jobb inom industrin. I dag är ofta den möjligheten stängd.

Flera belägg stödjer tesen om "globaliseringens förlorare", men det finns ändå skäl att betrakta den med viss skepticism. Som sociologiprofessorn Jens Rydgren påpekar i sitt bidrag "Radikal högerpopulism" saknas forskning som belägger att dessa väljargrupper verkligen upplever att deras livsvillkor drastiskt har försämrats.² Rydgren ifrågasätter också om det verkligen är sant att högerpopulistiska partier har särskilt stor potential att växa i tider av ekonomisk kris och hög arbetslöshet. Enligt Rydgren kan det lika gärna vara tvärtom: "En god ekonomisk situation kan potentiellt även öka betydelsen av 'överflödsfrågor' såsom statuspolitik och identitetspolitik", vilket i sin tur

² Bidraget är publicerat i antologin *Arbetslöshet, migrationspolitik och nationalism – Hot mot EU:s sammanhållning?*, Englbrekt, A.B., Oxelheim, L. & och Persson, T. (red.), Stockholm Santéus Förlag, 2012.

skulle gynna de partier som "tenderar att vara mer framgångsrika då politiken domineras av sociokulturella snarare än socioekonomiska frågor".

En annan teori är att tillväxten av högerpopulistiska partier beror på en ökad främlingsfientlighet och större motstånd mot invandring. Men den förklaringen har ännu större brister. Det så kallade *SOM-institutet* har mätt svenskars attityder till invandring sedan 2003. Den senaste studien heter "Nordiskt ljus" och kom ut 2010. Resultatet visar att svenskarna generellt hade blivit mer positiva till invandrare. Aldrig har svenskens attityder till invandrare varit lika accepterande som nu. Allra störst acceptans till invandringen finns i storstäder, bland kvinnor och yngre.

Även viljan att ta emot flyktingar har ökat sedan 1990-talets början. I dag är det en minoritet av Sveriges befolkning som anser att landet bör "ta emot färre flyktingar". Statsvetaren Marie Demkert, som utförde studien, konstaterade i en artikel i *DN* (2010-05-04) att "trots mobiliseringsförsök så är de grupper som motsätter sig invandring fortfarande mycket små och representerar en ur politisk synvinkel perifer politisk subkultur".

En förklaring skulle i stället kunna vara att nationalism och invandring inte är det mest avgörande för högerpopulistiska partiers möjligheter att mobilisera, utan hur människor uppfattar de etablerade partierna. Högerpopulismen karakteriseras som vi nämnt i hög grad av ett kraftigt avståndstagande från etablissemangen. Den inställningen är också kärnan i det som brukar beskrivas som "populism". Av den tesen följer att de etablerade partiernas bristande förmåga att skapa förtroende och tilltro är den egentliga grundvalen för högerpopulismens framgång. För att mobilisera mot högerpopulismen gäller det därför, enligt detta synsätt, att framför allt utmejsla och diskutera den egna politiken.

En rad forskare, bland andra den ovan nämnda Jens Rydgren, har pekat på i huvudsak två omständigheter som spelat roll för högerpopulismens framväxt under de senaste decennierna:³

- 1) *Att andra partier konvergerar, det vill säga blir allt mer lika varandra. Högern och vänstern har ofta närmat sig varandra, i synnerhet i ekonomiska frågor. Det ger högerpopulistiska partier en möjlighet att hävda att alla andra partier utgör ett maktfullkomligt etablissemang och att enda möjligheten till förändring är att rösta med ett högerpopulistiskt parti.*
- 2) *De politiska diskussionerna rör sig inte längre lika ofta på den socioekonomiska axeln, partierna diskuterar alltså inte välfärd, jobb och ekonomi lika mycket som tidigare. I stället är det kulturella frågor (familjepolitik, syn på aborter, sexualitet, kvinnans ställning etc.) som står i fokus och därför kan partier vars hela existens bygger just på sådana frågor ha stora möjligheter att profilera sig.*

³ För ett längre resonemang kring detta se vår bok *Krutdurk Europa*, Stockholm: Bilda 2011.

Gemensamt för dessa flesta teorier om högerpopulistiska partiers framgång är att de betonar externa förändringar; i ekonomin, i opinionen eller hos de etablerade partierna. Men ytterligare en förklaring, som nog ofta underskattas, handlar om de högerpopulistiska partierna själva, om partiernas förmåga till organisering, om ledarnas dragningskraft etc. Sådana förklaringsmodeller är föga tröstande för arbetarrörelsen, de ger nämligen inte särskilt mycket vägledning när man vill bemöta högerpopulism.

Högerpopulisternas syn på arbetarrörelsen

Högerpopulistiska partier har en dubbel syn på arbetarrörelsen. De vill själva vara de nya arbetarpartierna, och befinner sig således i ett konkurrensförhållande om väljarna i synnerhet med socialdemokratiska partier. Samtidigt uppfattar de arbetarrörelsen som det största politiska hotet eftersom den i regel bjuder störst motstånd mot den högerpopulistiska politiken.

SD försöker skapa en känsla av nostalgi inför den gamla svenska socialdemokratin. Men bilden av partiets historia och vad det en gång stod för är lika historiskt felaktig som beskrivningen av det etniskt rena nationalistiska Sverige som också har en central plats i partiets propaganda. Sverige har alltid tagit emot människor utifrån, och vi har också haft nationella minoriteter som exempelvis samerna och romerna som präglat vår historia.⁴

Socialdemokratin har påverkats av de tider som den verkat i, precis som andra partier. Enstaka lösryckta citat av Tage Erlander och andra socialdemokratiska ledare vantolkas på ett sätt som passar SD. Men arbetarrörelsen har redan från starten varit en internationell rörelse som trott på allas lika värde och rätt. Klassfrågor har varit det viktiga, inte nationer och kulturer.

SD menar att socialdemokratin har spelat ut sin roll, svikit sina ideal. Sverigedemokraternas partisekretare Björn Söder talar långtansfullt om att Per Albin Hansson säkert valt hans parti om han levte idag.⁵ Begreppet folkhem är återkommande i SD:s retorik men används, vilket kanske inte är uppenbart för alla väljare, på högerens gamla vis före Per Albin. Det centrala är en gemenskap som bygger på att vi är etniskt och kulturellt lika, inte social- och ekonomisk jämlikhet.

Att kidnappa delar av historien är typiskt för högerpopulistiska partier som väljer att försöka beskriva en nationell identitet på olika sätt i sina respektive länder. Att just socialdemokratin valts ut att representera det svenskaste av Sverige beror på partiets ställning i svensk historia. I andra länder väljs andra symboler, ofta utan några större krav på historisk exakthet. Syftet är inte att vrida klockan tillbaks, det vore omöjligt. Syftet är att driva igenom en

⁴ Se t ex Hagerman, M. *Det rena landet*, Stockholm: Prisma 2006.

⁵ Björn Söder talade om Per Albin i ett tal vid partiets riksårsmöte i Karlstad i maj 2008.

betydligt mer auktoritär politik, inte någon vurm för vad socialdemokratien står för.

Hatet mot arbetarrörelsen - en gammal historia

Att högerextremister ogillar facket och arbetarrörelsen är inte något nytt. Socialdemokrater protesterade kraftfullt både när den italienska fascismen och den tyska nazismen kom till makten i sina respektive länder, något som var vare sig ofarligt eller enkelt och som i vissa fall fick drastiska följder.

En huvudfråga för de italienska fascisterna var att slå sönder den fackliga rörelse som hade nära band till landets arbetarrörelse. Istället bildade fascisterna egna fackföreningar, som arbetare tvingades att ansluta sig till. De fascistiska fackföreningarna samlade omkring en halv miljoner medlemmar. Deras huvudfiende var inte arbetsgivare, utan socialistiska arbetare.

Även i Tyskland led fackföreningsrörelsen svåra nederlag efter nazisternas maktövertagande år 1933. Hitler pekar i sin bok *Mein Kampf* på två möjliga vägar för en nationalsocialist att bedriva fackligt arbete i den stat där nazistpartiet ännu inte har makten; att bilda nazistiska fackföreningar som ska utgöra kamporganisationer mot de marxistiska fackföreningarna (med vilket avses alla fackföreningar som inte genomsyras av den nationalsocialistiska ideologin) alternativt att nazister försöker tränga in i de etablerade fackföreningarna och verkar för att omforma dessa.⁶

Hitler skriver i andra delen av *Mein Kampf*:

... den nationalsocialistiska fackföreningen är inget klasskampsvapen utan en yrkessammanslutning. den nationalsocialistiska staten vet icke av några klasser utan endast medborgare, vilka alla i politiskt hänseende har samma rättigheter och därför även samma skyldigheter /.../ det är inte fackföreningen, som är inställd på klasstrider utan marxismen har gjort den till ett verktyg för klasskamp.

De svenska nazisterna uttryckte sig på ett sätt som liknar det hat som fortfarande riktar sig mot arbetarrörelsen. De försökte bilda egna fackföreningar som odlade ett starkt hat mot arbetarrörelsen. År 1937 publicerade organisationen Nationalsocialistiska Industriarbetarförbundet (NSIAF) ett upprop i tidningen *Den Svenske Nationalsocialisten* med rubriken: "Industriarbetare! In i NSIAF - till kamp för socialistisk rättvisa, mot kapitalism och LO-påvevälde." I texten talas det vidare om "LO:s terror mot nationalsocialisterna", dessa uteslöts ur många förbund. Organisationen fick aldrig särskilt

⁶ Tingsten, H., *Nazismen och fascismens idéer*, Stockholm: Aldus 1965

många medlemmar men hotet från nazister är något som inte minst många fackliga vid den här tiden vittnat om.⁷

Dagens hat mot arbetarrörelsen

Idag drivs de som sprider hat mot Socialdemokratin snarare av känslan av ett svek, de uppfattar att politikerna som tidigare levererat reformer och förbättringar nu snarare administrerar nedmonteringen av välfärdsstaten. Aktörer i hatkampanjer är framför allt personer som befinner sig utanför politikens elitskikt i olika ytterkantsgrupper och samt i högerpopulistiska partierna.

De fortsätter att slå mot det parti som uppfattas som en elit, trots att Socialdemokraterna faktiskt inte har makten i lika hög grad som tidigare. SD skulle ju vilja vara det svenska folkets parti, de vanliga människornas röst i politiken. I det populistiska förhållningssättet ligger som vi nämnt att tala om ett gap mellan eliten och folket, oftast beskrivet som den politiska eliten. Här görs ofta likhetstecken med Socialdemokraterna, i kraft av sin historia.

”Allah ska med” stod det på klistermärken och flygblad som under en period spreds av unga sverigedemokrater och andra med liknande uppfattningar, en travesti på det socialdemokratiska slagordet ”Alla ska med”. Det fanns olika utföranden men samtliga innehöll socialdemokraternas röda ros och en bild av Mona Sahlin, i nätkommentarerna ofta kallade Måna Muslim, iklädd sjal och i sällskap med en manlig muslim. Budskap: Socialdemokraterna säljer ut Sverige till muslimerna, snart tar de över.

Mona Sahlin lyftes fram som feminist, mångkulturell och positivt inställd till homosexuellas rättigheter. Alltså en rad frågor där socialdemokratin profilerat sig med rakt motsatta ståndpunkter mot SD. Inte sedan Olof Palme har en socialdemokratisk ledare utsatts för så mycket hat.

Det är ingen slump att det främst är äldre socialdemokratiska företrädare som SD lyfter fram som förebilder, dels för att färre minns var de stod i olika frågor men också för att tiderna var annorlunda. Nationalism i en tid av krig med risken att vi skulle invaderas av Nazi-Tyskland blir något helt annat än idag, det går inte att direkt överföra åsikter som framfördes till dagens debatt på det sätt som SD försöker göra.

Men vilken partiledare Socialdemokraterna väljer och vilka frågor som SD har svårast med framgår tydligt av hur mycket mindre energi som läggs på att förtala Mona Sahlins efterträdare, vare sig Håkan Juholt eller Stefan Löfven har utsatts för liknande hatkampanjer. Det hindrar inte att det framförs mycket kritik mot socialdemokratisk politik.

SD:s inställning till socialdemokratin följer mönstret för högerpopulistiska och högerextrema partier i Europa. Ett tydligt exempel är Sannfinländarna. Galjonsfiguren i partiet är inte partiledaren Timo Soini utan Helsingforsbon Jussi Halla-aho. Halla-aho är en person vars namn finns med i Anders Behring

⁷ Lodenius, A-L., *Tvåfrontskrig*, Stockholm: Hjalmarsson & Högberg 2002.

Breiviks manifest, men det finns inte några belägg för att de har haft kontakt med varandra. Däremot har Halla-aho flera gånger kritiserat den svenska arbetarrörelsen och socialdemokratin, bland annat har han yttrat följande:⁸

Jag har svårt att komma på ett mer lägre stående kryp i universum än en nordisk socialdemokrat.

Vad kan vi göra?

Vi visade tidigare att det kan vara svårt att ge heltäckande förklaringar till att högerpopulismen växer. Lika svårt är att veta vilka motåtgärder som fungerar och ge goda råd. Med dessa reservationer går det ändå att dra vissa slutsatser.

- Att hitta motstrategier mot högerpopulistiska partier kan aldrig handla bara om att vara emot något. Det måste handla minst lika mycket om att lyfta fram den egna politiken och arbeta för förändringar som indirekt minskar möjligheterna för högerpopulistiska partier. Men även åtgärder direkt riktade mot partierna kan ha effekt i vissa lägen. Det gäller dock att veta när de ska sättas in.
- Att ta debatten och argumentera för allas lika värde och rätt är en viktig del av en fungerande strategi. Men hellre utifrån egna initiativ än som ett svar på högerpopulistiska utspel. Arbetarrörelsens politik måste stå på egna ben, den får inte bara vara reaktiv. Arbetarrörelsen måste kunna ge svar på människors frågor, även kring laddade ämnen som integration, kulturella skillnader etc. Annars blir människor utlämnade till högerpopulistiska partier och deras förklaringar.
- Facket och arbetarrörelsen har en viktig uppgift att föra samtal om politik och vilket samhälle vi vill leva i. Här kommer även synen på invandring och andra kulturer och religioner in som en naturlig del.
- Högerpopulistiska partier ska inte ignoreras, men faran ska heller inte överdrivas. I Sverige har vi än så länge än betydligt gynnsammare situation än i resten av Europa, även om SD har ett starkt fäste i synnerhet i södra Sverige. Vi har också och ett starkare socialdemokratiskt parti och i synnerhet en betydligt högre facklig anslutningsgrad än i många andra europeiska länder.

Som nämndes är de två viktigaste skälen till att partierna växer att politiken konvergerar, alltså att partierna blir mer lika, och att debatterna handlar mer om kulturella frågor än om sociala och ekonomiska frågor. Det bästa arbetarrörelsen kan göra är att hålla fast vid de egna kärnfrågorna som klassfrågor, fördelningspolitik, fackliga rättigheter etc. Det är områden där högerpopulistiska partier sällan har särskilt mycket att tillföra.

⁸ Citatet är hämtat ur Lodenius, A-L., "Hatets rötter", *Ordfront magasin* 2011:5.

En tydlig höger/vänsterskala i politiken är också något som bidrar till att den här typen av partier får svårare att få gehör för sina uppfattningar. Således är det viktigt att väljarna förstår att ett socialdemokratiskt parti har en helt annan agenda än ett borgerligt. Det gör att högerpopulistiska partier får svårare att nå ut med sin antietablissemangskritik, den som går ut på att etablissemangen gaddar ihop sig mot det riktiga folket.

Vad gör vi med de högerpopulistiska partierna?

Strikt akademiskt kan man tänka sig några olika alternativ i bemötandet av så kallade nischpartier, alltså partier som fokuserar på enstaka frågor och saknar en heltäckande ideologi. Vi ställs delvis inför samma frågor varje gång ett sådant parti gör entré på den politiska scenen, även om invandringsfrågan har en helt annan laddning än exempelvis miljöfrågor och feminism. Bonnie Meguide, professor i statsvetenskap, har försökt skapa ett instrument för att se på bemötandet av alla typer av "nischpartier" som kallas PSO-teorin (*Position, Salience and Ownership theory*). Hon menar att andra partier har följande valmöjligheter:⁹

- 1) *Position: Närma sig motståndaren (konvergera), försöka förflytta sig längre ifrån eller stå kvar på samma ställe.*
- 2) *Framträdande: Försöka förändra sakfrågans betydelse och innehåll*
- 3) *Ägarskap: Arbeta på att övertyga väljarna att byta uppfattning om vilket parti som är sakfrågans rättmätige ägare.*

De olika alternativen innehåller i sig en rad valmöjligheter. PSO-teorin säger inte vad som är bäst att göra men kan fungera som ett verktyg för att förstå vad man gör och för att dokumentera effekterna av detta.

I Sverige har vi inte sett så mycket av att partierna konvergerat i förhållande till SD, alltså närmat sig partiet genom att ta över åsikterna. Orsaken är att invandringsfrågorna fortfarande har en sådan laddning och att partier som framför sådana uppfattningar fortfarande har något av en skamstämpel på sig. Men även om SD var ett mer accepterat parti hade det inte varit en klok strategi att närma sig och försöka ta över partiets åsikter, vare sig av moraliska eller taktiska skäl. De danska socialdemokraternas agerande kan här tjäna som ett avskräckande exempel.

Om väljarna har en klar uppfattning som vem som är frågans rättmätige ägare kommer de sannolikt att betrakta det parti som följer efter som en mindre trovärdig plagiator. De danska socialdemokraterna fick alltså inte några nya väljare. Tvärtom förlorade de i trovärdighet gentemot väljarna när de gav sitt stöd för en allt hårdare dansk integrationspolitiken.

⁹ Kiiskinen, J. & Saveljeff, S., "Att dansa i otakt med väljarna – Socialdemokraternas och Moderaternas strategiska bemötande av Sverigedemokraterna", *Malmö Studies in International Migration and Ethnic Relations*, No9, 2010.

Förstahandsvalet när det gäller högerpopulistiska partier i Sverige har varit att ta kraftfullt avstånd alternativt försöka ignorera partierna så länge det varit möjligt. Att försöka tuga ihjäl partiet och låtsas som om det inte existerar fungerar bäst när det handlar om små partier som inte har något reellt inflytande och endast begränsat stöd hos väljarna. Metoden kallas ibland för *cordon sanitaire*, ett begrepp ur djurhållningen som syftar på att man brukar isolera sjuka och smittsamma djur.

Cordon sanitaire motiveras av en inställning att de högerpopulistiska partierna i grunden inte är demokratiska. Visserligen ställer den upp på demokratin som arbetsform, men samtidigt utmanar de delar av de demokratiska grundvalarna, allas lika värde och rättigheter oavsett etnisk och kulturell bakgrund, sexuell läggning, kön etc.

I Sverige har socialdemokratin svängt från att tidigare inte tagit debatter alls (med några undantag), till att lokalt delta i debatter i kommuner där SD finns representerade. I realiteten har dock inte särskilt många debatter kommit till stånd, och de som förekommit har ofta kritiserats. Frågan är när och hur debatter ska tas. Att erbjuda en arena för samtal och debatt med högerpopulister kan ge dessa en legitimitet och möjlighet att visa upp sig. Men ju större ett parti blir ju mer oundvikligt blir det att föra samtal och att också göra det i forum där väljarna kan delta.

Ett avståndstagande får inte vara för starkt i relation till partiets storlek och betydelse, det kan få motsatt effekt. Risken är att partiet får presentera sina åsikter för fler än som annars hört talas om det. Dessutom kan människor välja att solidarisera sig med den som befinner sig i uppenbart underläge i en debatt, oavsett dennes prestation i debatten på det sätt som vi tidigare visat på.

Möjligheten finns att ta över de frågor som högerpopulisterna försöker föra upp på agendan, men visa på egna lösningar. Detta är komplicerat men inte omöjligt. Faktum är att detta är något som socialdemokrater nog måste göra på sikt. Inte minst integrationsfrågorna är för viktiga för att överlåtas på högerpopulistiska partier.

Väljarna har ju trots allt ett annat förtroende för ett etablerat parti som Socialdemokraterna än för ett litet uppstickarparti, i synnerhet när det gäller ekonomiska frågor. Socialdemokraterna skulle kunna framstå som ett parti som har lösningar på problem med integration och annat som är relaterat till invandringen. I så fall kanske väljarna skulle föredra att rösta på ett tryggt och beprövat alternativ. Socialdemokraterna skulle alltså ha en viss chans att på sikt bli det parti som uppfattas som frågans rättmätiga ägare.

Men kan förstås tänka sig att ett parti blir ägare av frågan utan att nämnvärt förändra dess innehåll. Även här finns ett avskräckande exempel: Nicolas Sarkozy, Frankrikes president, har genom sin invandringsfientliga politik kommit att bli så intimt förknippad med åtgärder mot romer, landets muslimer etc. att han av många väljare uppfattas som mer trovärdig på dessa områden än Nationella fronten och dess ledare Marine Le Pen. Försöken att

vinna trovärdighet får självklart inte handla om att gå lika långt eller ännu längre än motståndarna.

Den enda framkomliga vägen är en kombination av 2 och 3 ovan, att båda förändra frågans innehåll och bli ägare av den, att Socialdemokraterna både blir det parti som leder diskussionerna och visar på andra lösningar.

Mejsla ut alternativen

Många har förstås undrat vilken metod som är mest framgångsrik när det gäller att bekämpa högerpopulistiska partier, rent objektivt. Det svar som forskarna ger är nedslående: Ingen. Det finns rikligt med exempel på hur de andra partierna prövat olika vägar i andra länder i Europa. Men normalt brukar högerpopulistiska partier ändå växa och ha framgång hos väljarna under längre eller kortare perioder. Om de inte faller samman på grund av interna problem. Deras största fiender tycks finnas i de egna leden.

En annan fiende tycks vara valsystemen som i vissa länder effektivt blockerar ut alla partier som inte hör till den absoluta toppen (se Frankrike och Storbritannien). Ett system som ligger långt från det svenska och gör att oetablerade partier generellt har så små möjligheter att vinna inflytande, vilket knappast kan anses vara av godo för den demokratiska utvecklingen och människors upplevelse av delaktighet.

I Frankrike tillämpas ett majoritetsvals system i två omgångar vilket stoppat *Front National* från att få ett reellt inflytande trots att väljarsiffrorna ibland legat på 10–15 procent av väljarkåren i så väl parlaments- som europaparlaments- och presidentval ända sedan år 1984. Största framgången hittills var när Le Pen fick 17 procent av rösterna i presidentvalet år 2002 och gick till final, samt när partiet fick borgmästarposten i fyra sydfranska städer år 1995).¹⁰

Stödet för *Front National* har minskat. En möjlig förklaring, som vi nämnt, är att de franska högerregeringarna ända sedan 1990-talet tagit över allt mer av partiets invandringspolitik. Vissa har tolkat president Nicolas Sarkozys hårda utspel mot romer som ett försök att öka hans sviktande opinionsstöd med extremhöger röster.¹¹

Ibland har exceptionella händelser påverkat partiernas utveckling. Pim Fortuyns lista ingick i den nederländska regeringen åren 2002–2003, men partiet föll sedan snabbt, vilket bland annat berodde på att ingen självklar ledare framträdde efter mordet på partiledaren. Framgångarna kom först när Geert Wilders Frihetspartiet etablerade sig några år senare.¹²

¹⁰ Carlbom, Mats m fl.: "På jakt efter en ny strategi mot extrema", *DN.se*, 2011-02-17

¹¹ Hedström, I., "Högerextrema vägrar släppa taget om Europa", *DN*, 2010-09-21.

¹² Fredriksson, R., "Isolering eller samarbete? Olika respons i Europa", *Rapport*, 2010-10-20.

Det finns som vi nämnt en enda faktor som forskare kring högerpopulism är överens om och det är att högerpopulistiska partier tycks ha det svårare att nå framgångar i länder med en tydlig höger-vänsterskala där partierna står för distinkt olika alternativ. Om alla andra partier däremot framstår som mer eller mindre lika kan de högerpopulistiska partierna särskilja sig som ett tydligt alternativ.

Utifrån ett sådant resonemang skulle det således vara en god strategi att mejsla ut de egna politiska alternativen, medan det tvärtom vore farligt om de etablerade partiernas åsikter konvergerar och blir allt mer lika varandra. Att vara tydlig i sin egen politik och visa på alternativ framstår som det bästa rådet.

Det är inte otroligt att högerpopulisterna gynnas även av enade motaktioner där olika partier går samman i protest. Det kan då framstå som om etablissemanget gaddar ihop sig mot uppstickarna, vilket stämmer väl överens med högerpopulisternas retorik. Hellre då att olika partier mejslar ut olika förklaringar till varför de är motståndare till främlingsfientlighet och rasism samt nationalistiska förhållningssätt. De ska helt enkelt fokusera på att berätta för väljarna varför de tycker att högerpopulisterna har fel, utifrån sina egna politiska visioner.

För socialdemokratins del skulle det kunna handla om att stå fast vid den traditionella politiska inriktningen till socio-ekonomiska frågor och betona utjämning av klassklyftor och satsning på välfärdspolitik. Det är dessutom ett bra sätt att sätta en dagordning där högerpopulistiska partier inte har mycket att tillföra. Detta är ämnen som de ytterst sällan tangerar och därför inte har någon utmejslad egen politik kring.

Så bemöts högerpopulister i Europa

Partiets storlek är inte någon avgörande faktor för hur andra partier ska agera, även om det självklart är svårt att hålla ett av landets största partier stången jämfört med en mer obetydlig gruppering. Schweiziska Folkpartiet med sina närmare 30 procent av rösterna ingår i en samlingsregering. Men trots de överväldigande röstsiffrorna är partiet långt ifrån okontroversiellt. Övriga partier har markerat genom att de röstade bort partiledaren Blocher från regeringen och i stället tog in en mer moderat SVP-företrädare efter valet 2007.

Det finns några exempel där det funnits en medveten strävan hos de andra partierna att högerpopulistiska partier inte ska tillåtas ha något avgörande inflytande. Det tydligaste exemplet är Belgien. *Vlaams Blok/Vlaams Belang* har haft en stark ställning i de flamländska delarna av Belgien ända sedan början av 1990-talet. Trots starkt stöd av väljarna har VB effektivt isolerats av partierna i de övriga blocken.

Partiets art och historia spelar säkert en viktig roll för bemötandet. De danska och norska högerpopulisterna hörde redan från starten till etableringen. Men ändå förekom även här inledningsvis diskussioner om hur partierna skulle kunna uteslutas från makten och begränsas i betydelse. Diskussionerna ebbade dock ut ju mer partierna etablerade sig.

Fremskrittspartiet är Norges näst största parti sedan mitten av 2000-talet och var i realiteten ett slags stödparti åt regeringen en kort period 1989–1991. *Danskt Folkeparti* är Danmarks tredje största parti och utgjorde i över 10 års tid, fram till 2011, ett stödparti till den borgerliga regeringen. I båda fallen har partierna lyckats etablera sig så väl att de numera ses som ett normalt inslag i sina respektive länders politik. I synnerhet i Danmark har debatten glidit i riktning mot *Dansk Folkeparti* på ett mycket påtagligt sätt.

I Danmark försökte nästan alla partier att ta över åsikter av *Dansk Folkeparti* vilket gjorde att i stort sett samtliga stod bakom till exempel åtstramningar av integrationspolitiken. Effekten blev nya framgångar för *Dansk Folkeparti*.

Till sist tröttnade väljarna och röstade fram en vänsterregering, trots att Socialdemokraterna som också stött den främlingsfientliga politiken faktiskt tappat väljarstöd. Maktskiftet möjliggjordes av framgångar för andra partier i vänsterblocket, *Socialistisk Folkeparti* och socialliberala *Radikale Venstre*, som valt en annan mer konfrontativ linje mot *Dansk Folkeparti* (Socialdemokraterna är dock fortfarande det största partiet i blocket).

Generellt är det lätt att se att toleransen för att högerpopulistiska partier i EU ökat. Detta kan illustreras med ett exempel: 1999 bildades en koalitionsregering i Österrike med det konservativa partiet ÖVP och Jörg Haiders *Freiheitliche Partei Österreichs*, FPÖ. Det fick EU att bestämma sig för en bojkott av landet. Ett beslut som drevs på framför allt av Frankrike och Belgien, men som väckte starka reaktioner och mycket kritik inom övriga EU.

Bojkotten kom snabbt och oväntat för många. Den innebar att samtliga då 14 medlemsstater i EU frös sina bilaterala avtal och alla diplomatiska relationer på politisk nivå med Österrike. Österrike svarade med att hota med att försvåra och förhindra delar av EU-samarbetet. Legaliteten i åtgärderna ifrågasattes, och rent praktiskt uppstod snart frågan hur bojkotten skulle kunna avbrytas utan att den ursprungliga kritiken drogs tillbaka. EU har inte reagerat på något liknande sätt när den italienska regeringen styrs av högerpopulister, inte heller över att *Dansk Folkeparti* och Nederländska Frihetspartiet agerar stödpartier åt sina respektive regeringar. Tiden för sådana överstatliga bojkottaktioner är uppenbarligen över.

Det är lätt att se att de högerpopulistiska partierna kunnat påverka politiken i sina respektive länder. *Dansk Folkeparti* har vissa villkor för sitt stöd i Folketinget till den danska regeringen. Partiet har påverkat den danska invandringpolitiken bland annat genom att anhörginvandringen kraftigt begränsats och det har blivit svårare att få danskt medborgarskap.

Det anses att Nicolas Sarkozy vann det franska presidentvalet 2007 genom att ta över en del av Nationella frontens sätt att kritisera de invandrare som deltagit i förortskravaller. Sarkozys order att riva läger med romer från

Rumänien har setts som ett försök att få stöd från högerextrema väljare inför presidentvalet 2012. Lega Nord satt tidigare i den italienska regeringen och tillsatte flera ministrar, partiet lyckades påverka behandlingen av asylsökande och invandrare i Italien i en mer restriktiv riktning. Den konservativa regeringen i Nederländerna som ska samarbeta med det islamfientliga Frihetspartiet måste förhålla sig till att Geert Wilders kräver begränsningar av invandringen.

Vad kan vi lära av andra länder?

Finns det någonting att lära sig av vad som skett i andra länder när det gäller hanteringen av högerpopulistiska partier? Att förbjuda *Vlaams Blok*, som man gjorde i Belgien, gjorde inte att partiet försvann, i stället återuppstod det efter bara några dagar under ett nytt namn, *Vlaams Belang*. Den möjligheten har vi för övrigt inte i den svenska lagstiftningen.

Nästa steg var att samtliga andra partier fattade ett gemensamt beslut om en *cordon sanitaire*, att inte släppa fram *Vlaams Belang* och vägra alla former av samarbete. Men detta minskade inte heller stödet för partiet som fortsatte att ha framgångar i många val. Det backade visserligen kraftigt i senaste parlamentsvalet. Men det berodde sannolikt på något helt annat: att det har växt fram ett nytt parti i regionen som också kämpar för ett fritt Flandern, men som inte uppfattas som lika extremistiskt (NVA).

FPÖ var länge ett isolerat parti. Att partiet 1999 kom att ingå i regeringen, alltså släpptes in, tycks inte ha gynnat partiet. Men det berodde knappast på EU:s bojkott som snarare stärkte partiet, utan snarare på att det förlorade lite av sin "outsiderstämpel". FPÖ tappade i väljarstöd, men framgångarna återkom när partiet åter var i opposition. Marginalisering kan uppenbarligen både stärka och försvaga högerpopulisterna. Det samma kan sägas om alternativet att släppa in partierna.

Det finns helt enkelt inte något bra svar på vad som är den bästa metoden, det måste prövas vid varje tillfälle.

Demokratin måste klara påfrestningarna av att det dyker upp partier som ifrågasätter de former som används för att utöva inflytande för medborgarna. En demokrati behöver kunniga politiker som kan stå upp mot partier som vill inskränka demokratiska fri- och rättigheter. Det duger inte att börja förändra formerna bara för att det kommer nya partier som uppträder annorlunda än de gamla. Det duger inte heller att skapa särregler för dessa partier som skiljer sig från hur andra partier bemöts och tillåts agera.

Det finns ett problem när partierna först säger sig ta avstånd från exempelvis ett högerpopulistiskt parti och sedan inte gör det. Vilket ofta sker. Efter en eller två mandatperioder sker en normalisering, partierna börjar långsamt vänja sig och kan inte längre undvika att ha kontakt. Detta kan uppfattas av väljarna som att talet om dessa partiers "farlighet" trots allt var överdriven.

Högerpopulistiska partier utvecklas ibland i en mindre extrem riktning när de måste förhålla sig till en praktisk verklighet, till exempel när de tar plats i lokalpolitiken och får hantera mer vardagliga frågor som det är svårare att ta politiska poänger på (skolskjutsar, sophämtning etc.). En sådan utveckling kan göra att partierna inte längre upplevs som lika viktiga och nödvändiga från väljarnas utgångspunkt eftersom de då börjar likna de etablerade politiska partierna.

Högerpopulistiska partier utmanar demokratin, men de stärker också demokratin genom att erbjuda en tydlig utmaning. När de gör entré i politiskt valda församlingar tvingar de andra politiker att motivera sitt försvar för demokratiska fri- och rättigheter. Deras närvaro gör också att nya grupper och individer som inte tidigare engagerat sig politiskt kan inse att det är viktigt att göra det för att försvara ett öppet och tolerant samhälle.

Det går att se högerpopulismen som en uppmaning till en vitalisering av demokratin. Genom att det finns ett hot mot de goda krafterna mobilisera sig.

Högern duckar, vänstern står emot

Även om den svenska högern hittills också stått emot alla former av inviter från SD finns en tydlig trend i Europa. Det är högerpartierna som ger sig i lag med högerpopulistiska partier, aldrig vänstern. Det finns inte ett enda land i Europa där socialdemokrater regerar ihop med högerpopulister, däremot flera där de samverkat med högerpartier antingen i regeringsställning eller som stödparti till en regering.

Ett undantag var visserligen Slovakien där det socialdemokratiska partiet under en period regerade landet tillsammans med det populistiska partiet HZDS och det extrema SNS. En konsekvens blev dock att det socialdemokratiska partiet i landet blev uteslutet ur det Socialdemokratiska partiet i Europa. Samverkan med populism och extremism var inget som den europeiska socialdemokratin kunde acceptera.

En allians där det både ingick socialdemokrater och högerpopulister var en tänkbar utväg efter Sannfinländarnas makalösa framgångar i valet 2011 då partiet fick 19 procent av rösterna. I Finland finns en lång tradition av samverkan mellan väldigt olika partier i regeringsställning. Men Sannfinländarna valde själva att hoppa av samarbetet med hänvisning till att de inte kunde godta Finlands ja till stödpaketet för att rädda Greklands ekonomi.

Ett alternativ till att ta med högerpopulisterna i en regering är förstås att bygga broar mellan det röd-gröna och det blåa blocket. Men det kan mycket väl leda till att högerpopulisternas inflytande ökar eftersom de kan spela ut ett av sina starkaste kort: Eliten sviker folket. Alla andra håller ihop, er enda chans till en förändring är att rösta på oss.

Nederländerna styrdes i tio års tid av en koalition mellan liberaler och socialdemokrater. Det gav högerpopulisterna möjlighet att använda sig av en klas-

sisk populistisk argumentation: "Vi är er enda möjlighet till förändring, alla andra partier bara håller varandra om ryggen och månar om att behålla makten." Resultatet av den så kallade "purpurkoalitionen" blev ett genombrott för högerpopulisten Pim Fortuyn.

Mönstret i Europa är en framväxande högerpopulism och en vacklande borgerlighet. Endast arbetarrörelsen och fackföreningsrörelsen tar konsekvent avstånd. Orsaken är dubbel. Arbetarrörelsen och facket uppfattar populism och extremism som politiska motståndare. Och populisterna och extremisterna ogillar arbetarrörelsen och facket.

Detta har noterats även av skribenter på den borgerliga sidan, som Lisa Bjurwald, författare till boken *Europas skuld* (2010) och tidigare liberal ledarskribent:

... socialdemokratin har alltid varit en motvikt mot rasistiska rörelser, en stark barriär. Även som liberal vill jag ha en starkare socialdemokrati, för borgerligheten kan inte hålla uppe spärren mot rasismen. Visst, alla pratar om att vi måste stå emot Sd och de här krafterna i Europa, men ändå får vi burkaförbud, krav på kraftigt minskad invandring, fixering vid muslimer och språktest. Jag är trött på det borgerliga tjetet om att bekämpa dem, för hur mycket gör vi?

Förslag på motstrategier

Förtydliga höger/vänsterskalan: Som vi berättade är stark konvergens mellan partierna en viktig faktor till varför de högerpopulistiska partierna växer. Ett motgift mot högerpopulism är alltså att visa på stora skillnader mellan höger och vänster. Om väljarna har tydliga alternativ att välja på blir det inte lika lockande att rösta på ett högerpopulistiskt parti. Om SD:s väljare får se att partierna är oense och att deras politik får helt olika konsekvenser faller argumentet att SD är det enda partiet som innebär en förändring.

Det är således en stor fördel om inte alla som vill bekämpa högerpopulismen är överens. Tvärtom finns stora strategiska fördelar om till exempel höger- och vänsterpartierna i ett land profilerar sig som distinkt olika och argumenterar kraftfullt mot varandra. Det ger människor en bild av att politiken består av alternativ som skiljer sig åt och att en väljare har reella valmöjligheter. En tydlig höger- vänsterskala är möjligen en förklaring till att det dröjde så länge innan högerpopulistiska partier fick ett genombrott i den svenska rikspolitiken.

Håll fast vid hjärtefrågorna: Högerpopulistiska partier säger ofta att de är arbetarpartier som slåss för vanliga löntagare. Men de har ingen politik i viktiga frågor som är avgörande för att anställda ska få det bättre och väldigt låg trovärdighet, ibland även hos de egna väljarna, när det kommer till hanteringen av svensk ekonomi. Därför är fördelningspolitik och klassfrågor

viktiga ämnen i debatten med högerpopulismen. Undvik att hamna i samtal om kulturella skillnader etc.

Till arbetarrörelsens mest centrala frågor hör att försöka minska de sociala och ekonomiska klyftorna i samhället. För att åstadkomma detta behövs till exempel en effektiv sysselsättningspolitik, en generell välfärd och ett rättvist skattesystem. Samtal om varför fattigdomen är betydligt vanligare bland utlandsfödda och förslag för att förändra detta kan vara viktiga inslag i en debatt. Liksom skilda villkor för kvinnor och män och diskriminering av äldre och yngre, områden som är helt irrelevanta att diskutera för högerpopulistiska partier.

De ekonomiska frågorna får allt mindre utrymme i debatten. Men det är i hög grad ekonomin som styr människors liv. Skatte- och välfärdsfrågor är avgörande för en hög andel av befolkningen, liksom förändringar i A-kassan och utformningen av socialförsäkringssystemet. Detta är frågor som förtjänar att lyftas fram betydligt mer, att det dessutom är taktiskt eftersom högerpopulisterna har svårt att bjuda motstånd är förstås ytterligare en fördel.

Välj ämnen för de diskussioner som förs, oavsett om de sker på en arena av något slag, i medierna eller i fikarummet. Högerpopulistiska partier som SD har svårt att diskutera andra frågor som ligger lite utanför deras kärnfrågor.

Bredda diskussionen: Det finns också anledning ibland att lyfta upp frågor där högerpopulistiska partier har en politik som är mer okänd än inställningen till invandring. SD:s familjepolitik handlar till stor del om att bevara den traditionella kärnfamiljen. Det finns en väldigt konservativ syn på kvinnans ställning i samhället och homosexuellas rättigheter. SD har den mest antifeministiska politiken av alla riksdagspartier och lägger inte fram några som helst förslag som skulle göra Sverige mer jämställt. Det kan vara viktigt att berätta om för de som överväger att rösta på partiet.

Utbilda: Många av de som röstar med högerpopulistiska partier har kort utbildning och finns på arbetsplatser där de anställda organiseras av något LO-förbund. För den som inte gick så länge i skolan kan facket vara en väg till att öka sina kunskaper om samhället och världen. Ofta är dessa inriktade på mer handfasta kunskaper som behövs i det fackliga arbetet. Men det finns möjligheter att även arrangera andra former av mer samhällsorienterade utbildningar.

Sådana kan vara viktiga forum för att diskutera viktiga samhällsfrågor på fackets sätt och med fackliga värderingar i grunden. Ökad kunskap ger ökat självförtroenden och en kunskapsbas som minskar risken att bli vilseledd av främlingsfientlig propaganda.

Även andra delar av arbetarrörelsen kan bidra med mer kunskap i viktiga frågor, inte minst ABF med föreläsningar och studieverksamhet. Risken är förstås att arrangemang som äger rum utanför arbetstid framförallt lockar de som redan har en antirasistisk inställning och delar arbetarrörelsens värderingar. Men detta har också en indirekt betydelse. När fler ökar sin kunskap om de frågor som högerpopulisterna fokuserar på kan de föra debatten i sina egna sammanhang.

Facklig organisering – ett motgift

Det har visat sig att när facket är närvarande och starkt bidrar det i sig till att minska möjligheterna för främlingsfientliga partier. Förmodligen beror det på att det då finns en organisation där människor med likartade villkor även om de har olika bakgrund kan känna sig hemma.

Det skapas mötesplatser, här har facket mycket att bidra med. Facket kan bidra till att skapa större förståelse mellan olika grupper av medlemmar. Genom fackets närvaro blir det dessutom tydligare att vi har gemensamma mål och att det är viktigt att hålla ihop.

I en global tid är det särskilt viktigt att facket agerar för alla slags medlemmar, även för de som bara är tillfälliga gäster på arbetsmarknaden. På sätt och vis är det ännu viktigare att skapa goda villkor för sådana grupper. Arbetsgivarna tar oftare tar chansen att dumpa villkor och löner för de svagaste på arbetsmarknaden, inte minst för de som kanske inte vet sina rättigheter eftersom de är nya i landet, inte behärskar språket etc.

Ska vi skapa goda villkor för alla måste vi stötta dem som löper störst risk att bli exploaterade. Annars är risken att allt mer av den svenska arbetsmarknaden ersätts av låglönejobb som utförs av gästarbetare och andra tillfälliga gäster.

Det goda samtalet

En viktig del av kampen mot högerpopulismen sker på det lokala planet och i samtal människor emellan. De som står oss närmast har störst möjlighet att påverka vad vi tycker. För de flesta har möten med arbetskamrater, släkt och vänner en mycket större betydelse för vilka åsikter vi har i olika frågor än vad vi läser i tidningar eller ser på TV.

Det finns som vi berättat ett starkt inslag av etablissemangskritik hos de högerpopulistiska partierna, budskapet är att den lilla människan är förtryckt och vilseleds av eliten. Det är därför inte säkert att människor tar till sig myndighetsinformation och när höga politiska företrädare framför sina åsikter. Det gäller inte bara personer som röstar på sådana partier utan även de som sympatiserar med åsikterna.

Samtal kan vi alla föra, som medmänniskor, arbetskamrater, politiska representanter och fackliga företrädare. De är en viktig del i en demokrati. En folk rörelse har styrkan av att finnas där människor finns, i deras vardag. Facket finns på jobbet där vi tillbringar så många timmar av vår tid och fackliga representanter ses som "våra" företrädare, människor vi valt som är som oss och som vi litar på. Personer som är engagerade i politiken på lokal nivå befinner sig närmare väljarna och kan etablera tätare relationer.

Diskussionerna behöver inte alls vara föranledda av att det framförs främlingsfientliga åsikter, det är ofta en fördel att själv lyfta frågorna.

Diskussionerna bör inte heller fastna i synen på specifika partier, betydligt viktigare är att ta ett fast grepp om de frågor som dessa partier för fram och belysa dem ur arbetarrörelsens perspektiv.

Man måste inte ha all kunskap för att diskutera en fråga. Det går att föra samtal på en mer principiell nivå, och det är ofta en bra idé att försöka styra samtalen så att de inte fastnar i sifferuppgifter, konkreta fall etc. Det är också bra att lyssna och ställa frågor, en bra fråga kan vara minst lika effektiv när det gäller att få människor att få syn på sina egna felslut som aldrig så många graverande fakta.

Det goda samtalet kan vara en väg till förändring, men det handlar om långsiktiga processer. Störst möjlighet att lyckas finns med de som ännu inte tagit ställning utan snarare prövar åsikter och uppfattningar för att se hur omgivningen reagerar. Den som redan befäst en uppfattning är rimligen svårare att nå.

Det är viktigt att försöka skilja på individen och åsikterna. Man behöver inte bli ovänner bara för att man tycker olika. Hellre försöka spinna vidare på det positiva, hur litet det än är. Kan vi behålla en god relation har vi också större möjligheter att förändra någon. Vilket inte behöver betyda att vi någonsin håller inne med våra åsikter.

Klassperspektivet är viktigt när vi ska bekämpa högerpopulism. Många av de problem som pekas ut som konsekvenser av hög invandring handlar i själva verket om ökade klassklyftor och större orättvisor i samhället. Arbetarrörelsens uppgift är att peka på andra förklaringar, att komplicera, fördjupa och framför allt visa egna lösningar.

Det är viktigt att de som sprider rasism och främlingsfientlighet eller uttrycker odemokratiska värderingar inte får stå oemotsagda. Risken är då att de övertygar andra om att de har rätt. Det är därför allas vårt ansvar att bemöta åsikter som vi inte håller med om.

Några goda råd för att ta debatten:

Ta initiativet – Den som börjar en diskussion har alltid ett övertag och kan bestämma vad ni ska diskutera och till stor del hur. Det är också ett sätt att visa att vi faktiskt bryr oss om viktiga frågor som människor är oroade över, även om vi har andra lösningar.

Ställ frågor – Även om man inte kan så mycket kan man alltid ifrågasätta det som sägs. Stämmer det som påstås verkligen? Var kommer uppgifterna ifrån? Överlåt på den som börjat diskussionen att bevisa att han eller hon har rätt.

Var juste – Det är viktigt att behandla alla lika och att inte vara nedlåtande även om du tycker att någon har fel. Lyssna på alla och kom med motargument. Men frys inte ut den vars åsikter du inte gillar. Människor är mer beredda att lyssna på vad du säger om du agerar på ett sätt som inger respekt.

Slå hål på lögner – Det sprids många överdriva och ogrundade uppgifter om invandringens kostnader, kriminalitet bland invandrare etc. Ta ditt ansvar och ifrågasätt myter och historier som vandrar från en mun till en annan och bättras på vartefter.

Läs på – Om man kan lite om en fråga är det lättare att inte stå svarslös. Migrationsverkets hemsida är en bra källa.

Tänk på språket – Använd inte komplicerade ord som mångkulturalism, integration etc. utan att ni är överens om vad ni menar. Ifrågasätt när andra gör det. Integrationen har misslyckats, är det många som säger. Hur vet vi det? Vad menar vi med integration? Sverige målas upp som ett mångkulturellt samhälle vilket påstås vara ett problem. Vad betyder det, och vad är det man menar? Försök vända tillbaks diskussionen till konkreta saker, undvik debatter som utgår från sådana påståenden.

Var inte rädd – Det kan kännas obehagligt att säga emot och tala om att man inte håller med. Men för varje gång man gör det blir det lite lättare. Dessutom blir det en signal till andra att våga göra samma sak.

Ha tålamod – Ingen ändrar uppfattning efter bara ett samtal, se det som en process, att ni pratar ofta om samma frågor. Diskussionerna behöver inte avslutas varje gång, du behöver inte "vinna" varje gång. Det viktiga är att inte ge upp.

Exempel på vanliga åsikter att bemöta:

- *Välfärden hotas av invandringen*

Det farliga är inte invandringen eller de andra kulturernas inflytande på Sverige utan om att vi inte har kontroll över utvecklingen och får vara med och bestämma. Det är beslut i politiken och näringslivet som är problemet, inte att det bor fler muslimer i Sverige. Att välfärden monteras ner och vår gemensamma egendom säljs ut har ingenting med invandringen att göra.

- *Folket har fått nya partier i stället för de gamla som svikit*

Högerpopulistiska partier är inte "folkets partier", de representerar åtminstone i Sverige bara en liten del av befolkningen. De är dessutom ofta sämst på intern demokrati, det är svårt som medlem att påverka vad partierna ska tycka eftersom det är en liten klick som bestämmer. Deras ledare tjänar minst lika mycket och befinner sig inte närmare väljarna än ledarna i andra partier.

- *Det är fel att blanda olika kulturer*

För användes oftare begreppet ras, men rasläran har vid det här laget förpassats till historiens sophög. Idag talas i stället om problem med att blanda olika kulturer. En skillnad går mellan de som anser att kulturer kan förändras och de som tror att de mer eller mindre är nedärvda. I det senare fallet ligger tankesättet väldigt nära den gamla tidens rasism.

Självklart ska vi inte acceptera kulturella uttryck som innebär övergrepp på människor som hederskulturer, barnäktenskap, kvinnoförtryck etc. Men vi ska vara väldigt försiktiga med vem vi anklagar för att stå för sådana företeelser. Vi kan fördöma utan att generalisera och påstå att alla från ett visst land eller viss religion har samma synsätt.

Det viktiga är inte om invandrare väljer att hålla fast vid vissa kulturella uttryck eller inte utan om de respekterar svenska lagar och regler.

- *Den västerländska kulturen är överlägsen*

De högerpopulistiska partierna ställer den västerländska kulturen mot främmande kulturer, främst länderna i Mellanöstern och den muslimska världen, som de menar är ett hot mot vårt fria öppna samhälle. Det är sant att det finns ett antal länder i Mellanöstern där till exempel kvinnor förtrycks och som hamnar väldigt lågt på FN:s frihetsindex över vilka länder som inte respekterar fri- och rättigheter. Men många invandrare som kommer hit har ju tagit sig därifrån just av den orsaken.

Främlingsfientliga grupper använder de grövsta exemplen för att visa på något som de hävdar gäller precis alla från en viss region eller religion. De spelar effektivt på människors rädsla för fundamentalistisk islam och terrorhot. Men det är en ytterst liten minoritet av alla muslimer som står för våld och terror.

Terrorhotet kommer från många olika politiska och religiösa grupper. Att propagera för våld är alltid lika fel, oavsett vem som ligger bakom. En genomsnittlig norrman har inte mer med Anders Behring Breivik att göra än vad en vanlig muslim har med *Al Qaida* och andra terrorgrupper.

- *Vi har inte råd med invandring*

Högerpopulister vill knappast ha invandring även om vi skulle tjäna på den. Men argumentet kan bemötas bokstavigt. Det är ingen självklarhet att invandring kostar, vi måste diskutera vilken slags invandring vi menar, det går inte att bunta ihop alla. Försök därför föra ner diskussionen på en mer konkret nivå.

Sverige har förbundit sig att bedriva en viss politik. Det handlar exempelvis om FN:s så kallade Genèvekonventionen som ger människor på flykt rätt till skydd. Skulle vi drastiskt minska flyktingmottagandet skulle det påverka våra

relationer till andra länder och till EU. Det skulle i praktiken få en rad svåra konsekvenser för Sverige.

Vi gör inte ekonomiska kalkyler över utfallet av mottagandet av olika flyktinggrupper. Under goda konjunkturer får många jobb och kan snart försörja sig själva, under sämre konjunkturer kanske många blir arbetslösa. Möjligheten att få jobb avgörs också av vilka flyktingar vi tar emot, till exempel vilken utbildningsnivå de har. Det är rimligt att de som flytt till Sverige ska få ta hit sina närmaste, men det måste i första hand handla om nära familjeband.

Det svenska medlemskapet i EU innebär en fri rörlighet för arbetskraften inom EU-området. Att stänga ut den gruppen skulle i praktiken innebära att vi också måste lämna EU, något som för all del SD vill att vi ska göra. Men då är det den frågan vi ska diskutera, inte invandringen i sig.

Sedan 2008 har Sverige i praktiken fri arbetskraftsinvandring så länge det finns en arbetsgivare som tar emot. Detta har kritiserats av facket som tycker att det skulle ställas hårdare krav på arbetsgivarna att de erbjuder löner och villkor som överensstämmer med svenska kollektivavtal. Faran med den här typen av invandring är att villkoren dumpas för alla, att vi får rena låglönebranscher med sämre nivåer på löner och villkor.

Vi behöver förstärkning i vissa branscher där det är stora pensionsavgångar och inte tillräckligt många unga som utbildar sig, till exempel vården som också påverkas av att befolkningen lever allt längre. En del av bristen kan lösas med hjälp av invandrad arbetskraft. I det fallet är invandring en ren tillgång för Sverige. Ett stort problem för Sveriges ekonomi är att vi kommer ut sent i arbetslivet och pensionerar oss tidigt. Den som börjar arbeta direkt, utan att ha vuxit upp i Sverige, är en stor tillgång för landet rent ekonomiskt.

Några politikområden

SD:s arbetsmarknadspolitik

SD:s recept på hur vi ska klara sysselsättningen är klassiska borgerliga förslag. Arbetsgivarna ska kunna få göra fler undantag från turordningsreglerna, företagen ska få rabatt på arbetsgivaravgiften för sina första tio anställda, fler ska få starta eget-bidrag och staten ska finansiera en riskkapitalfond som ska dela ut pengar till företag. Hela politiken går ut på att ge mer makt och förmåner till arbetsgivarna.

SD vill vidare ha en obligatorisk A-kassa. A-kassan ska också "avpolitiseras", det vill säga facket ska inte ha något inflytande.

Ett annat krav från SD är att ersätta arbetskraftsinvandring med gästarbetarsystem. De som flyttar till Sverige för att de fått ett arbete skall därigenom få en svagare rättslig ställning. I linje med detta vill SD motverka den etniska

diskrimineringen i arbetslivet, men då syftar man inte på diskriminering av invandrare eller kvinnor, utan på den påstådda diskrimineringen av svenskar.

Det mest intressanta med SD:s arbetsmarknadspolitiska program är dock vad som inte står. Inte ett enda ord handlar om att stärka de anställdas position i arbetslivet. Det står inget om farliga arbetsmiljöer. Det står inget om stress. Det står inget om anställda som blir lurade på övertidsersättning. Det står inget om de anställdas maktlöshet.

Enligt SD:s världsbild existerar inga brister i de anställdas villkor. Inte något behöver förbättras. Ändå har SD försökt att snygga upp i retoriken kring facket. Bara för några år sedan vimlade det av grovt antifackliga utfall. Nu är det snarare tystnaden och ointresset för de anställdas förhållande som är det mest talande.

Tidigare förekom ofta öppen kritik mot facket i partiets tidning och radiosändningar. I dag har SD tonat ner kritiken av facket. Men ingenting tyder på att omsvängningen grundar sig i någon ny analys. Partiet bryr sig inte mer om de anställdas villkor. Den troliga förklaringen till omsvängningen är taktisk populism. Man vill värva arbetarröster.

Familj- och jämställdhetspolitik

Familjepolitiken är central för alla högerpopulistiska partier eftersom den är så kopplad till kampen för en etniskt homogen befolkning. Svenska kvinnor är garanten för att det föds barn, och kopplat till barnafödandet är även hyllandet av den traditionella kärnfamiljen och heterosexualliteten. I partiprogrammet slås fast att "Familjen med sin omhändertagande, kulturförmedlande och fostrande roll är samhällets viktigaste och mest grundläggande gemenskap." Det är ingen överdrift att påstå att SD driver en direkt kvinnofientlig politik. Partiet saknar helt förslag på att utjämna skillnaden i villkor för kvinnor och män.

SD fick ett kvinnoförbund först 2010 (tidigare fanns ett lösare kvinnoätverk, SD-kvinnor). Förbundets företrädare har anmärkningsvärt antifeministiska åsikter. Ett framträdande krav är nej till könskvotering, ett annat är sänkt abortgräns. Dessutom anser ordföranden riksdagsledamoten Carina Herrstedt att man bör avskaffa internationella kvinnodagen: "Vi tycker inte att den dagen behövs. Om vi nu är ute efter ett jämställt samhälle, var är i så fall internationella mansdagen?"

SD-kvinnorna anser att det stora problemet idag inte är att kvinnor har lägre löner och att kvinnojobb graderas lägre. När Therese Borg framträdde för kvinnoförbundet i Almedalen 2011 hävdade hon att förtryck av hemanarbetande mammor är ett lika stort problem som den patriarkala maktordningen i samhället.

Vi har nämnt att det är betydligt fler män än kvinnor som röstar på SD. Partiets representanter består också uteslutande av män. Bara fem av parti-

styrelsens 25 ledamöter är kvinnor (länge var det bara två), och av de 19 riksdagsledamöterna är bara tre kvinnor. Ungefär likadant ser det ut överallt i partiet. Kvinnorna är således i klart underläge även i det egna partiet.

Partiets kvinnor betonar rätten att välja att vara hemma och talar om förtrycket mot hemmafruar, inte om löneklyftor och diskriminering av kvinnojobb.

Ett rött skynke för SD är genuspedagogiken. Hanna Wigh, som även sitter i partistyrelsen, har kallat den för "övergrepp mot barns identitet". I partiets riktlinjer för politiken i kommunerna kan man läsa följande: "flickor och pojkar är födda olika och detta förhållande skall bejakas.

Sverigedemokraterna anser därför att kommunerna inte skall bedriva barnomsorg, utifrån ett genusperspektiv, där olikheterna inte tillåts."

SD:s brist på förståelse av könsmaktsstrukturen är ytterligare ett allvarligt tecken på att partiet inte ser allas lika värde och rättigheter. Kvinnor och män har bevisligen inte samma villkor, och tanken att skillnaderna jämnar ut sig på frivillig väg motsägs av all erfarenhet. Utan viktiga politiska beslut på en mängd områden hade vi inte varit så jämställda som vi trots allt är. Men fortfarande finns mycket kvar att göra.

Högerpopulistiska partier har också ofta en bristande förståelse för sexuella minoriteters rättigheter. Partierna utgår från att majoritetssamhällets värderingar och livsstil ska vara normerande, det är minoriteterna som ska anpassa sig efter majoriteten, inte tvärt om. De homofoba passagera som fanns i SD:s äldre program har tonats ner men partiet är fortfarande motståndare till samkönade äktenskap och att samkönade par ska få adoptera barn eller använda sig av insemination för att bilda familj.

I Nationaldemokraterna har det tidvis funnits en mer uttalad homofobi, medlemmar i partiet har dömts för attacker på Pride-festivalen. I Europa varierar det mellan länderna vilken betydelse homofobin har, i exempelvis Nederländerna har så väl tidigare högerpopulistledaren Pim Fortuyn som den nuvarande Geert Wilders snarare hävdade att islam hotar att förtrycka rättigheter som finns i det nederländska samhället, till exempel rätten att välja även en sexuell partner av samma kön.

Om författarna

Anna-Lena Lodenius och Mats Wingborg har båda en lång erfarenhet av att skriva och föreläsa om så väl fackliga rättigheter och globalisering som främlingsfientlighet och rasism.

De tittade närmare på hur arbetarrörelsen tacklar högerpopulistiska partier i Norge, Sverige och Danmark i rapporten *Arbetarrörelsens strategier för att motverka främlingsfientliga och högerpopulistiska partier* (LO/ABF/Friedrich Ebert Stiftung/Cevea, 2010). Den följdes av boken *Krutdurk Europa – arbetarrörelsen och högerpopulismen* (Stockholm: Bilda förlag, 2011) som bredade perspektivet till att handla om hela Europa. Under våren 2012 arbetar de med ett studiematerial på samma tema för LO:s förtroendevalda och ett annat för unga medlemmar i Transport.

Tidigare har de skrivit en rad andra böcker, var och en eller tillsammans. Anna-Lena Lodenius började som undersökande journalist för tidningar och TV, hon har studerat politiskt våld och extremism samt olika schatteringar av rasism och främlingsfientlighet i över 20 år. Detta har resulterat i flera böcker, bland annat *Gatans parlament* (Stockholm: Ordfront, 2006) och *Tvåfronts-krig* (Stockholm: Hjalmarsson och Högberg, 2002).

Mats Wingborg är författare och journalist med inriktning på utvecklingsfrågor, arbetsmarknad, asiatisk politik, den globala fackföreningsrörelsen samt främlingsfientlighet. Han har bland annat skrivit böcker och skrifter om Indien, Kina och etnisk diskriminering.

Tillsammans har de bland annat skrivit *Migrantarbetare*, 2008, *Slaget om svenskheten – att ta debatten med Sverigedemokraterna* 2009 (båda på Premiss förlag, Stockholm) och *Krutdurk Europa* 2011 (Bilda förlag, Stockholm).

Tidigare utgivna rapporter på Tankeverksamheten

Anders Nilsson & Örjan Nyström, *Ny strategi för jämlikhet* (sept. 2011)

Anna Johansson, *Obligatorisk valfrihet – Nej tack!* (okt. 2011)

Gösta Esping-Andersen, *Att investera i barn och utjämna livschanser* (nov. 2011)

Sofia Jonsson, *Trafficking i Europa* (jan. 2012)

Erik Bengtsson, *Varför är fackföreningsrörelsen så svag i USA?* (jan. 2012)

Johan Lönnroth, *Fragment av en hegeliansk historieskrivning över
nationalekonomin från svensk horisont* (febr. 2012)

Roland Kadefors, *Jobba till 75? Om ålder, arbete och pensionering* (mars 2012)

Anders Nilsson & Örjan Nyström, *Ungdomsarbetslöshet i Sverige och Leerwerkpflicht
i Nederländerna* (april 2012)

Rapporterna finns att ladda ner kostnadsfritt i pdf-format på:

www.tankeverksamheten.se

Skickar du din e-postadress till redaktionen@tankeverksamheten.se så sätter vi upp dig på vår sändlista och du får utan kostnad kommande rapporter direkt i din e-postlåda.

Anna-Lena Lodenius & Mats Wingborg har en lång erfarenhet av att skriva och föreläsa om så väl fackliga rättigheter och globalisering som främlingsfientlighet och rasism. Tillsammans har de skrivit böckerna *Migrantarbetare*, 2008, *Slaget om svenskheten – att ta debatten med Sverigedemokraterna*, 2009, och *Krutdurk Europa*, 2011.

Ansvarig utgivare: Ann-Sofie Hermansson
www.tankeverksamheten.se
redaktion@tankeverksamheten.se

ISBN 978-91-87077-08-1